

Tokat Mevlevîhanesi'nde Bulunan Sivas Yöresi Halı Seccadeleri

MUSTAFA YILDIRIM^a & MENŞURE DUMLUCA^b

Öz: Orta Asya'da Türklerle başlayan dokuma sanatı, Anadolu'ya da Türklerle gelmiştir. Sivas'ta bu anlamda önemli bir merkezdir. Bu çalışmamızda Sivas'ta önemli bir yer edinen, genç kızların çeyizlerinde bulunan, anadan kıza ezber yoluyla aktarılan nakışların anlamları ve dini bağlamdaki tezahürleri olan seccadeler üzerinde sınırlı bir çerçevede araştırma yapılmıştır. Çalışmamızda Tokat Mevlevihanesi'nde bulunan Sivas yöresine ait halı seccadeler incelenmiştir. Konu ile ilgili kaynak taraması yapılmış ancak bu anlamda herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Mevlevihane'de yaklaşık 20 adet Sivas yöresine ait halıya ulaşılmıştır. Ancak envanter kayıtlarına ulaşılamaması, fotoğraflamadaki sıkıntılar vb. sebeplerle sadece 15 adet örnek ele alınmıştır. Her fotoğraf altında genel ölçümler verilmiş ve ayrıntı ölçümleri ise 10 cm'lik ölçek ile fotoğraflarda verilmiştir. Değerlendirme kısmı ise envanter kayıtları esas alınarak yapılmıştır. Çalışmamız Sivas, Sivas dokumaları, katalog, çalışmamızda yaygın kullanılan motifler ve sonuç başlıkları altında ele alınmıştır. İncelenen örneklerde en fazla kullanılan 21 desen belirlenip çizimleri eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Tokat Mevlevîhanesi, dokuma, dokuma sanatı, halı seccade.

^a Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
yildmustafa@gmail.com

^b Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE İslam Tarihi ve Sanatları Programı

The Rugs of Sivas Region in Tokat Mawlawikhana

MUSTAFA YILDIRIM & MENŞURE DUMLUCA

Abstract: The art of weaving came to Anatolia with Turkish and this art started with Turkish in middle Asian. Sivas is an important center for this art. In this study the rugs which were in dowry of young girl, its embroidery and religious significance transfer from mother to her daughter with memorization were investigated with limited research in Sivas. In our study, we examined the rugs of Sivas region in Tokat Mawlawikhana. The literature was investigated but there is no study with this topic. There are about 20 carpets which were belonging to Sivas region. Only 15 samples were investigated because of the lost inventory record and the problems in photography etc. General measurements were given under each photograph and detail measurements were given in the photographs with a 10 cm scale. The evaluation part was based on the inventory records. Our work consists of four parts; Sivas, Sivas weavings, catalog, common motifs which are widely used in our study. The 21 most used patterns in the studied samples were determined and their drawings were added.

Keywords: Sivas, Tokat Mawlawikhana, weaving, weaving art, the rug.

Giriş

Tokat eski çağlardan beri Anadolu'nun önemli şehirlerinden biri olma özelliğini korumuştur. Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 yılında Malazgirt Zaferi ile Tokat bir Türk beldesi haline gelmiştir. Tokat'ın merkezinde bulunan Mevlevihane XVII. Yüzyılın ilk yarısında Sultan III. Ahmet'in veziri Sülün Muslu Paşa tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi eserinde bu Mevlevihane'den bahsetmiştir. 3000 m²'lik bir alan üzerine 2 katlı inşa edilmiştir. Alt katı günlük kullanım için genişçe bir sofadan geçilen 4 odadan oluşmaktadır. Semahanenin ikinci katına kuzey cephesi boyunca uzanan balkona, üzeri açık kesme taş ve üzeri örtülü ahşap bir merdivenle ulaşılmaktadır.

Müze de cami ve mescitlerden elde edilen tarihi eser niteliği kazanmış teberrukat eşyalarından örnekler sergilenmektedir. Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Kırşehir, Kayseri, Sivas ve Tokat yöresinden geç döneme ait halı ve kilim örnekleri yer almaktadır. El yazması Kuran'ı Kerim ve yazma eserler, şamdanlar, sırlı seramik parçaları sergilenmektedir. Üst katta sema törenini canlandıran semazen maketleri, Mevleviliğe ait sikke, tespih, kudüm, sema tahtası gibi eşyalar sergilenmektedir. Binanın arka kısmında şeyh ailesinin ikametine ayrılmış konak ile mezarlık alanı bulunmaktadır.

Bizim bu çalışmamızdaki hedef ise, Sivas'tan çeşitli sebeplerle Tokat Mevlevihane'sine giden ve orada sergilenen halı seccadelerin unutulmasını engellemek, aynı zamanda Sivas dokumalarını kendine has özellikleri ile tanıtmaktır. Sivas'ın dokuma özelliklerinin, halı seccadelerde renk, desen, iplik gibi tezahürlerinin yansımalarını gün yüzüne çıkarıp, ilim dünyasına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda halı seccadeleri belgelemek, yaygın kullanılan motiflerin tespit edilerek çizimlerinin oluşturulması hedeflenmiştir. Çalışmamız bu alanda bir ilk olma özelliğini göstermektedir. Sanayileşme, eğitim düzeyinin artması sonucu şehirleşmenin hızlanması, hızlı tüketim toplumunda makine dokumacılığına ilginin artması, geleneksel el sanatlarında destekleyici programların yeterli olmayışı gibi nedenlerle unutulmaya yüz tutan bu değerlerimizin tanıtımı ve geçmişle gelecek arasında bir kültür köprüsünün oluşturulması amaçlanmıştır.

Araştırma Tokat Mevlevihane'sine Sivas'tan giden halı seccadeler ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sırasında Tokat Mevlevihane'sinde sergilenen halı seccadeler bizzat fotoğraflanmıştır. Seccadelerin ölçümleri verilmiş, ayrıntı desenlerde ise eşel (10cm) ile ölçüm alınarak fotoğraflama yapılmıştır. Bazı sergiye açılmamış olanlar ise Mevlevihane çalışanlarının ilgisi ve özverisi ile fotoğraf almak için tarafımıza açılmıştır. Ve evrak kayıttan da envanter konusunda arşiv bilgileri verilmiştir. Bu bağlamda yaklaşık 20 adet eser incelenmiş ancak envanter kayıtlarına ulaşılabilmesi ve fotoğraflamada yaşanan sıkıntılar gibi sebeplerle sadece 16 adet halı seccade üzerinde çalışma yapılmıştır.

1. Sivas Dokümanları

1.1. Sivas

Sivas Anadolu'da en eski yerleşim merkezlerindedir. İlk çağlardan itibaren birçok medeniyet ve devlet egemen olmuştur.¹ Tarihi M.Ö. 2000'lere uzanır.² Sivas, Anadolu'nun fethiyle Türklerin eline geçmiş ve Danişmentliler, Selçuklular, Kadı Burhanettin ve Osmanlıların idaresinde bulunmuştur. Osmanlılar zamanında Amasya, Çorum, Tokat, Malatya ve Kayseri, Sivas'a bağlı sancaklardır. İç Anadolu'da bulunan ama Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinde de toprakları olan ve yüzölçümü olarak Konya'dan sonra ikinci sırada yer alan bir ilimizdir. Toplam nüfus olarak 619.844 dır.³ Kızılırmak ovasında kurulan Sivas 1285 metre rakımlı ve karasal iklime sahiptir.⁴

Sivas birçok devlete ya başkentlik yapmış ya da askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel bağlamda önemli olmuştur. Tarihsel süreç içinde önemli fonksiyonlarından biri de milli mücadele kahramanlarına kucak açmış olmasıdır. En fazla Selçuklu eseri bulunan Konya'dan sonra ikinci sırada bulunan bir ildir.⁵ Önemli bir kültür ve ticaret şehri olması dolayısıyla her dönemden eserler mevcuttur. Bunlara örnek verecek

¹ Mustafa Ökmen, "Sivas'ta Kentsel Gelişme", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1,2 Mayıs 2001, Sivas s.240.

² Kadir Pürlü, *Sivas'ta Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi İçin Hazırlanan Rapor*, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas 2011, s.4

³ www.tuik.gov.tr (2017 verileri)

⁴ Mustafa Ökmen, a.g.m., s.240-241

⁵ Osman Turan, "Selçuklular Zamanında Sivas Şehri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Dergisi*, C. 56, S. 1, Ankara, 2016, s.447.

olursak: Ulu Camii, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Şifaiye Medresesi (*Keykâvus Dârüşşifası*), Buruciye Medresesi, Çifte Minareli Medrese, Gökmedrese, Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi, Ahi Emir Ahmed Türbesi, Abdulvahap Gazi Türbesi, Eğri Köprü, Behram Paşa Hanı, Kurşunlu Hamamı, Taşhan, Ziyabey Kütüphanesi. Sivas'ta en önemli ve önde gelen el sanatları ise şunlardır: Halıcılık – kilimcilik, ağızlıkçılık(çubukçuluk), gümüşçülük, bıçakçılık, çorapçılık, kemik tarak yapımı, çarıkçılık, bakırcılık ve Gürün Şalı dokumacılığıdır.⁶

1.2. Sivas Dokumaları

Dokuma, iki veya daha fazla ipliğin farklı şekillerde birbirleri arasından, altından ve üstünden geçirilerek oluşturulması ile ortaya çıkan ürüne verilen isimdir.⁷ Dokuma sanatı tarihi Orta Asya'da Pazırık kurganında bulunan ilk halı ile başlar.⁸ Oradan Anadolu'ya uzanan serüvende oluşturulan dokuma türlerinde, Türk milleti sadece düğüm atmamış aynı zamanda yaşanan her dönemden, coğrafyadan inanç ve kültürle beraber kendi duygularını, milli değerlerini ikonografik mesajlarla en orijinal, otantik motiflerde ilmek ilmek bir dil, bir söylem ve anlama dokumuşlardır.⁹

Sivas kendine özgü dokumacılık kültürü ile önemli bir merkezdir. Düz dokuma yaygılarının başlangıcı Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri ile başladığı düşünülmektedir. Sivas müzesinde toplanan halı ve düz dokumalar sayı, kalite ve çeşit bakımından Türkiye'de önemli bir yere sahiptir. Sivas merkez ve ilçelerinin büyük çoğunluğunda günümüze kadar gelen dokumacılık izlerini görmekteyiz ancak Kangal, Şarkışla, Zara, Altınyayla(Tonus) ilçeleri Sivas Halısı dışında kendi isim ve karakteristik özellikleri ile ayrı birer grup içinde incelenip değerlendiril-

⁶ Mehmet Fatih Çakmaktepe, *Sivas İli Merkez ve Bazı İlçelerinde Bulunan Türlü Dokumalar*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı El Dokumaları ve Örgüleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011, s.4

⁷ Mustafa Yıldırım, "Konya Alâeddin Camiinde Bulunan Zili Dokumalardan Örnekler", *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, S.31, Konya 2012, s.297.

⁸ Refika Fırat, "Geleneksel Türk Kilimlerinin Modernizasyonu ve Hazır Giyim Sektöründe Kullanımı", 1. *Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, 10-16 Mayıs 2009, Kosova-Piriştina, s. 221.

⁹ Ahmet Aytaç, "Türk Medeniyetinde Dokuma Kültürü ve Yabancı Resim Sanatı Üzerindeki Tarihsel Yeri", 38. *İcanas Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri*, Ankara, I., 10-15 Eylül 2008, s. 203.

lır.¹⁰ “Çözüğü iplikleri üstüne ayrı bir desen ipliği ile değişik şekillerde düğüm bağlanarak her düğümleme sırasından iki sıra atkı ipliği geçirilip sıkıştırmasıyla oluşan havlı bir yüzeye sahip dokumalara “halı dokuma” denir”¹¹

Sivas halıcılığını desen, teknik ve dokuma tarihleri bakımından iki grupta inceleyebiliriz. Birincisi Gördes(Türk) düğüm sistemi ile dokunan ve 16. yy kadar uzanan gruptur. Divriği, Gürün, Kangal, Şarkışla ve Zara’da dokunanlardır. İkincisi ise İran etkili, tek düğüm (Sine) sistemiyle yapılan 19. yy sonlarından başlayıp hala devam eden dokuma grubudur.¹² Eski tarihli kimi yazılı kaynaklara göre Sivas halıları dokuz kısımda incelenebilir: Döşek halısı, seccade, kürce (at heybesi), yol halısı, yastık, kürt kilimi, Şarkışla, perde kilimi ve kilim seccade.¹³

“Sivas halısının en belirgin özelliği; tümüyle yün, sık dokulu ve ince havlı olmasıdır. Çözüğü ipliği çok bükümlü ve ince olduğundan dm² de ilmek sayısı fazladır. Desen özelliklerine göre “lalezar”, “çeşmi-bülbül”, “yılanlı”, “çamurlu”, “yedi dağın çiçeği”, “Sivas yıldızı” gibi isimler alır. En az 12 renk kullanılarak dokunan Sivas halılarında en çok görülen renkler lacivert, kırmızı ve tonlarıdır”¹⁴

Sivas yöresinde ezber ya da dokunmuş olanlara benzetilerek yapılan halı, kilim desenlerine motif veya nakış denir ve genellikle gelenekseldir. Bunlar desenlere ve dokuma yerlerine göre isimlendirilirler. Sivas halılarında göbek veya zemin, geniş su, ince su, dar kenar su şeklinde bir dizilim vardır. Ve hepsi de farklı motiflerle süslenir. Çoğunlukla ise kırmızı, siyah, kahverengi, sarı, lacivert, beyaz, turuncu, yeşil, mavi renkler kullanılır. İslamiyet’in etkisi ile hayvan ve insan motiflerinden ziyade geometrik desenler yaygındır. Yine yıldız, iki sütüncü arasında yılan, keçiboynuzu, muska, kurtağzı, saçbağı, gelinçatlatan, elibelinde, hayat ağacı ve çengelli eşkenar dörtgenlerde çok sık kullanı-

¹⁰ Hülya Kaynar, Emine Tonus, “Sivas Altınayla(Tonus) ilçesi Düz Dokuma Örneklerinin Motif Yönünden İncelenmesi” Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta, Mayıs-Haziran 2014, sayı:13, s.53

¹¹ Megep El Sanatları Teknolojisi, *Geleneksel Türk Dokuma Sanatları*, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012, s.15

¹² Mehmet Fatih Çakmaktepe, a.g.t., s.4-5.

¹³ Pretextat Lecomte, *Türkiye’de Sanatlar ve Zanaatlar*, Baskıya Hızlı: Ayda Düz, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1970, s. 95-106.

¹⁴ Mehmet Fatih Çakmaktepe, a.g.t., s. 5.

lan motiflerdendir. Bazı dokumalarda zeminin “bereket”i sembolize eden hayat ağacıyla süslendiğini görebiliriz.¹⁵ Çengelli eşkenar dörtgene “akrep” adı verilir. Bu motif “şeytanın ruhunu” temsil eder ve korunma amaçlı yapılır.¹⁶ Stilize motiflerle tasvir edilen bir ağacın iki tarafına yerleştirilmiş kuş motifleri de görülür.¹⁷

Sivas dokumalarında seccade tipi halı ve kilimlerde mevcuttur. Müslümanlar için “mihrap” “Allah’a ya da cennete açılan kapı” yı ifade ederek stilize motiflerde seccadelerde kullanılmıştır. Aynı şekilde kandil motifi de mihraptan zemine sarkmıştır.¹⁸ “ İlahi ışığı” sembolize eden kandilin bazen bedensel temizliği ifade eden “ibrik” le, “ cenneti ve sonsuz yaşamı” ifade eden “hayat ağacı” ile bağ-ı İrem’i sembolize eden mihrap nişindeki bir demet çiçekle kullanıldığını görmekteyiz.¹⁹

Sivas yöresi dokumaları genellikle dokuyucunun inançları, adet, gelenek, görenekleri, çevresindeki bitki, hayvan ve nesnelere teşekkül etmiştir. Dokumalarda motifler Gaziantep, Hakkâri, Elazığ, Manisa, Çanakkale, Kars, Eskişehir, Antalya, Konya yöresi dokumaları ile benzerlik ifade etmektedir.²⁰

Sivas’ta düz dokumalarda pamuk ve keçi kılından ziyade ana malzeme yündür. Hayvancılıkla uğraşımın sonucu yünlerin eğrilmesi ve halıcılıkta kullanılması doğal renk halıcılığı ortaya çıkarmıştır. Beyaz, siyah, kültrenge, kahverengi, kahverenginin tonları boyamadan kullanılmıştır. Dokumaların doğal boyalarla renklendirilmeleri hasebiyle solmamaları en önemli özellikleridir.²¹ Yöre dokumalarının bir diğer özelliği de zıt renklerden özenle uzak durulmasıdır. Mat bir şekilde başlayan tonlar gittikçe canlı bir görünüm kazanır.²²

¹⁵ Hülya Kaynar, Emine Tonus, a.g.m., s.56-66.

¹⁶ Mine Erbek, *Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.154.

¹⁷ Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler*, Sanatsal Mozaik Yay, İstanbul 1997, s. 55. Suzan Bayraktaroğlu, “Sivas Halıları”, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi Yay.* S.6, Ankara, Haziran 1990, s.27

¹⁸ Fahrettin ve Naciye Kayıpmaz, “Saf Seccade Sivas Kilimleri”, *Türkiye İş Bankası Yay.*, S.12, Ankara 1991, s.97.

¹⁹ Bekir Deniz, Taşpınar Halıları, *Sanat Dünyamız Yay.*, İstanbul 1982, s.20.

²⁰ Hülya Kaynar, Emine Tonus, a.g.m., s.66

²¹ Hülya Kaynar, “Sivas İlçelerinin Dokuma Kültürü”, CÜBAP Projesi, 2009, Sivas, s.10. Hülya Kaynar, Emine Tonus, a.g.m., s.6676.

²² Megep, El Sanatları Teknolojisi, *Sivas Halısı Desenleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın-

2. Tokat Mevlevihanesinde Bulunan Sivas Yöresi Halı Seccadeleri

2.1. Katalog

Envanter No:60-00017

Örnek No: 01

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü: 106x176 cm

Dönemi: 19.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: Kırmızı, sarı, krem, haki, renk tonları çoğunluktadır. Göbek kısmında siyah renk kullanılmıştır. Dıştan beş kenar suyu vardır.

ları, Ankara 2012, s 7.

En dıştaki birinci kenar suyunda çiçek, muska, nazarlık motifleri suyu- lu motifi içinde işlenmiştir. İkinci kenar suyu kırmızı zemin üzerine stilize bitkisel motif; üçüncüsünde çiçek motifi; dördüncüsünde beyaz zemin üzerine suyu lu motifi; beşinci kenar suyunda ise stilize çiçek motifi görülmektedir. Orta kısımda art arda tekrarlanan ortadaki yeşil kenarlarında ise kırmızı zemin dolgulu üç adet dikdörtgen form lu göbek içinde bitkisel bezemeler mevcuttur. Yıpranmış durumda olup havları dökülmüştür. Saçaksızdır.

Envanter No:60-00082

Örnek No: 02

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:114x159 cm

Dönemi:19.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: Kırmızı, haki, mavi, krem renk tonları ağırlıklıdır. 4 ke-

nar suyu olup birincisinde kırmızı zeminli yıldız, ikincisinde beyaz zeminli su yolu ve çiçek, geniş olan kenar suyunda mavi üzerine iri çiçek, dördüncüsünde ise kırmızı üzerine dört kollu yıldız motifler işlenmiştir. Mihrap zemini kırmızı zemin üzerine dörtlü karanfil ve iki gülbezek desenlidir. Nişin üst boşluğunda yine karanfil motifi çevresinde ise gülbezekler yer almaktadır. Yıpranmış durumdadır. Saçaksız ve tüyleri tamamen dökülmüştür.

Envanter No:60-00025

Örnek No: 03

Yöresi: Sivas-Tonus Yöresi

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:100x160 cm

Dönemi: 19. yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Dügümü

Tanım: kırmızı, sarı, krem, yeşil renkleri vardır. Beş dar, bir geniş kenar suyu olan halıda kırmızı renk hâkimdir. Kırmızı zeminli, ince çubuk dış kenar kuşağında su yolu deseni işlenmiştir. Diğer 4 sıra ince çubuk kenar suyunda ise stilize edilmiş bitkisel motifler kullanılmıştır. Halı göbeğinde ise; kırmızı zemin dolgulu ve iki ucu mihrap nişi bulunmaktadır. Yıpranmış durumdadır.

Envanter No:60-00026

Örnek No: 04

Yöresi: Tokat-Sivas yöresi

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:105x170cm

Dönemi:20.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Dügümü

Tanım: Kırmızı, sarı, krem, tonları hâkimdir. İki sıra dış kenar suyu içerisinde stilize edilmiş bitkisel motifler işlenmiştir. Halı seccadenin orta mekânı kırmızı zemin dolguludur. Orta göbekte yer alan ince konturlu mihrap formunun alınlığından mihrap nişine doğru sarkan çerağ deseni işlenmiştir. Mihrap nişinin orta kısmındaki çözümlerde noksanlık bulunan halının mihrap köşeciklerinde simetrik olarak yerleştirilmiş hayat ağacına benzer iki yöresel motif bulunmaktadır. Yıpranmış durumdadır.

Envanter No:60-00008
Örnek No: 05
Yöresi: Sivas
İnceleme Tarihi: 10.02.2017
Ölçüsü: 97x175cm
Dönemi:20. yy
Malzeme: Yün
Tür: Halı
Teknik: Türk Dügümü

Tanım: Kırmızı, sarı, krem, yeşil tonları hâkimdir. Halı çevresini

beş sıra olarak boydan boya saran kenar suyu dizelerinde stilize bitkisel ve geometrik desenler bulunmaktadır. Hâkim rengin açık yeşil olduğu halının göbek kısmında art arda tekrarlanan, ortadaki yeşil, kenarlardaki ise kırmızı zemin dolgulu, 3 adet dikdörtgen formlu göbek içinde bitkisel bezemeler mevcuttur. Yıpranmış durumdadır.

Envanter No:60-00108

Örnek No: 06

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:109x154cm

Dönemi:19.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: kırmızı, mavi, krem, turuncu renklerden oluşur. Stilize

kartal ve yıldız, çiçek motifli dört kenar suyu arasında kırmızı zeminli gülbezekli, mavi zeminli zig-zag dal ve çiçek motifli iki geniş kenar suyu vardır. Kırmızı zeminli mihrap nişinin ortasında ve iç konturlarında stilize kartal motifi dizisi yerleştirilmiştir. Küçük bir kandil asılmıştır. Nişin üzerindeki boşluk hayat ağacı, ibrik ve stilize çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Kısa saçaklıdır. Yıpranmış durumdadır.

Envanter No:60-00118

Örnek No: 07

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:88x144cm

Dönemi:19.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: Bordo, turuncu, gri renkleri hâkimdir. İki dar kenar suyu arasında kahverengi zeminli kıvrım dal ve aralarına göz motifli geniş kenar suyu vardır. Ana zemin bordo olup ortasında açık mavi zeminli köşeli göbek yer almaktadır. Köşelerine mavi zeminli üçer çiçekli bahar dalı motifleri yerleştirilmiştir. Tüyleri dökülmüş, kısa saçaklıdır.

Envanter No:60-00125

Örnek No: 08

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:113x141cm

Dönemi:20. yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: kırmızı, yeşil, beyaz, sarı renkleri çoğunluktadır. Dört tane kenar suyu vardır. Dıştaki geniş kenar suyu gri zemin üzerine stilize bitkisel, ikinci ve dördüncü kenar suları kırmızı zeminli yıldız, geometrik ve pıtrak; üçüncü kenar suyu beyaz üzerine stilize bitkisel desenlidir. Ana zemin üç bölüme ayrılmıştır. Orta bölüm dört adet dörderli karanfil motiflidir. Alt ve üst bölümler baklava motifinden gelişen nişçik şeklinde süslemeye sahiptir. Yer yer havları dökülmüş ve aşınmış durumdadır. Saçaksızdır.

Envanter No:60-00135
Örnek No: 09
Yöresi: Sivas
İnceleme Tarihi: 10.02.2017
Ölçüsü:117x170 cm
Dönemi:19. yy
Malzeme: Yün
Tür: Halı
Teknik: Türk Dügümü

Tanım: Sarı, kırmızı, mavi, lacivert renkler çoğunluktadır. Kırmızı tonların hâkim olduğu dörder kenar suyu arasında mavi zeminli bitkisel desenli geniş kenar suyuna sahiptir. Dar kenar sularında bitkisel, stilize bitkisel yıldız motiflidir. Ana zemin lacivert üzerine yedi bezek, üç dörtgen panolu kompozisyona sahiptir. Her köşe başına da kirli sarı zeminli stilize bitkisel desenli panolar yerleştirilmiştir. Saçaksızdır. Yıpranmış durumdadır.

Envanter No:60-00084

Örnek No: 10

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:90x143 cm

Dönemi:19.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: kahverengi, kırmızı, beyaz, mavi, sarı renkleri çoğunlukta-
tır. Halı seccade de iki kenar suyu vardır. Dış kenar suyu sarı zemin
üzerine hatları kırılmış den-danlar arasına gülbezek ve kilim desenleri
işlenmiş durumdadır. İç kenar suyu beyaz, kırmızı ve kahverengi dört-
genler ile içlerine yerleştirilmiş çengel motiflerinden ibarettir. Mihrap
zemini kırmızı olup yüzeyi boş bırakılmış ancak iç konturu boyunca
stilize karanfil dizisi yerleştirilmiştir. Niş üzerindeki kirli beyaz zemin-
li boşluğa iki stilize çiçek konulmuştur. Niş formunun alınlık kısmında
kahverengi zemin üzerine çift başlı ejderha motifi işlenmiştir. Kena-
rında yırtık ve noksanlıklar vardır. Oldukça yıpranmış ve tüyleri dö-
külmüş durumdadır.

Envanter No:60-00096
Örnek No: 11
Yöresi: Sivas
İnceleme Tarihi: 10.02.2017
Ölçüsü:107x163 cm
Dönemi:20. yy
Malzeme: Yün
Tür: Halı
Teknik: Türk Dügümü

Tanım: mavi, haki, kırmızı, turuncu, siyah, sarı renkleri hâkimdir. Şeritler arasında dört kenar suyu vardır. Devetüyü renkli dıştaki geniş kenar suyu altıgen konturlu gülbezek kırmızı zeminli, ikinci geniş kenar suyu kafes, diğer iki kenar suyu bitkisel motiftir. Mihrap zeminini motifsiz kirli mavi renktedir. Nişin alt ve üst panolarında simetrik dörtlü çiçek motifleri işlenmiştir. Ortasındaki yırtılma dikilmiştir.

Envanter No:60-00100

Örnek No: 12

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:87x143 cm

Dönemi:20.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: hâkim renkler siyah, sarı, turuncu, kırmızı, gridir. Çiçek, çengel ve lale motifli iki dar kenar suyu arasında siyah zeminli, vazodan çıkan çiçek demeti desenli geniş kenar suyuna sahiptir. Mihrap nişinin kenarlarına karanfil dizileri, ortasına da stilize çiçek demeti konulmuştur. Her iki baştaki panolar çiçek motiflidir. Dış kenar suyu karşılıklı köşelerinde birer ibrik motifi dikkati çekmektedir. Kısa saçaklıdır. Yıpranmış durumdadır.

Envanter No:60-00121

Örnek No: 13

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:88x139 cm

Dönemi:19.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: kırmızı rengin hakim olduğu, mavi, yeşil, beyaz renklerinden oluşur. Üç kenar suyu vardır. Dış kenar suyu kırmızı zemin üzerine zig-zag dal, yıldız ve çiçek motiflidir. Geniş kenar suyu devetüyü renk üzerine gülbezek işlenmiş durumdadır. İç kenar suyu çiçekli kıvrım dal motiflidir. Mihrap zemini kırmızı olup, boş bırakılmıştır. Alt ve üstteki dörtgen pano içerisine stilize yaprak ve çiçek motifi işlenmiştir. Aşınmanın olduğu halı seccade saçaksızdır.

Envanter No:60-00120

Örnek No: 14

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü: 101x164 cm

Dönemi:19.yy

Malzeme: Yün

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: sarı, mavi, kırmızı, gri renleri çoğunluktadır. Kırmızı zeminli lale motifli iki dar kenar suyu arasında sarı zemin üzerine gülbezek ve kare merkezli dört köşesinde eli belinde motifli geniş kenar suyu vardır. Mihrap zemini kırmızı renkte olup, boş bırakılmıştır. Nişin üzerindeki boşluk mavi renktedir. Alt ve üst panolara dörder gülbezek yerleştirilmiştir. Aşınmalar ve erimeler gözlenmektedir.

Envanter No:60-00011

Örnek No: 15

Yöresi: Sivas

İnceleme Tarihi: 10.02.2017

Ölçüsü:99x135 cm

Dönemi:19. yy

Malzeme: Yün

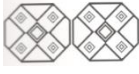

Tür: Halı

Teknik: Türk Düğümü

Tanım: Bordo, sarı, turuncu, mavi renkleri hâkimdir. Halı seccade üç kenar suyuna sahiptir. En dıştaki birinci kenar suyunda kırmızı zemin üzerine mavi renkli canavar izi motifi; ikinci kalın kenar suyunda bukağı motifi; üçüncü olan son kenar suyunda mavi zemin üzerine muska motifi işlenmiş. Orta kısımda bordo zeminli mihrap nişi formu yer almaktadır. Mihrap nişi formunun her iki yanında canavar izi motifi uzanmaktadır. Ortasında dörtgen formun içinde iç içe geçmiş yıldız motifi bu formun altında dört tane enine sıralanmış birbirine karşılıklı bakan koçboynuzu motifi görülmektedir. Halı seccadenin mihrap

köşeliklerinde kırmızı iki tane ibrik motifi altında ise iki tane çiçekli saksı motifi işlenmiştir. Yıpranmış, tüyelerinin bir kısmı dökülmüştür.

2.2. Çalışmamızda Yaygın Kullanılan Motifler²³

<p>Şekil 1</p> <p>Pıtrak (8.Örnekten)</p>	<p>Şekil 2</p> <p>Koçboynuzu (16. Örnekten)</p>	<p>Şekil 3</p> <p>Koçboynuzu (2. Örnekten)</p>
<p>Şekil 4</p> <p>Suyolu (5. Örnekten)</p>	<p>Şekil 5</p> <p>Suyolu (3.Örnekten)</p>	<p>Şekil 6</p> <p>Suyolu (3. Örnekten)</p>
<p>Şekil 7</p> <p>Bukağı (Deve ayağı) (16. Örnekten)</p>	<p>Şekil 8</p> <p>Nazarlık (1,7. Örnekten)</p>	<p>Şekil 9</p> <p>Göz (6. Örnekten)</p>
<p>Şekil 10</p> <p>El, parmak (3.Örnekten)</p>	<p>Şekil 11</p> <p>Çengel (2. Örnekten)</p>	<p>Şekil 12</p> <p>Elibelinde (5.Örnekten)</p>
<p>Şekil 13</p> <p>Rüzgârgülü (Çarkıfelek) (6. Örnekten)</p>	<p>Şekil 14</p> <p>Yıldız (2,8.Örnekten)</p>	<p>Şekil 15</p> <p>Bereket (14. Örnekten)</p>

²³ <https://tr.pinterest.com/YIztemel/türk-kültürü/>

Şekil 16 İbrik (16. Örnekten)		Şekil 17 Lale (4,6,11. Örnekten)		Şekil 18 Çengel (10. Örnekten)	
Şekil 19 Hayat Ağacı (6. Örnekten)		Şekil 20 Akrep (10. Örnekten)		Şekil 21 Akrep (2. Örnekten)	

Sonuç

El sanatlarındaki süslemeler geçmişteki kültür varlıklarını gelecek nesillere aktaran bir katalog olmakla beraber aynı zamanda bu kültürel miraslar zaman, mekân, dokuyucunun etnik durumu, inançları, kültürü, karakteristik özellikleri ve ruhsal durumu ile alakalı bilgiler vermesi açısından oldukça önemlidir.

Anadolu'da her yörede olduğu gibi Sivas'ta kendine özgü dokumaları desenleri, renkleri, üslubu ile bu minvalde önemli bir yer edinmiştir. Dokumalar genellikle geleneksel motifli olup, malzeme olarak saf yünden el eğirmesi ipler ve doğal boyalar kullanılmıştır. Desenler aneden kıza miras şeklinde aktarılırken, genç kız annesinden gördüğü deseni ezber yoluyla dokumaktadır.

Halı seccadelerden 20 adet incelenmiş ancak bazı envanterlere ulaşılamaması, fotoğraflama sıkıntısı ya da başka sebeplerden dolayı 15 adet örnek alınmıştır. Tokat Mevlevihane'sinde sergilenmekte olan bu eserler bizzat fotoğraflanıp, eşel ile de çekim yapılmış ve envanter kayıtlarından alınan bilgilerle de künyeleri oluşturulmuştur.

Bu eserlerde genellikle geleneksel motifler yün ile dokunurken, başlıca kullanılan renkler kırmızı, mavi, beyaz, sarı, turuncu, yeşil, kahve ve tonlarıdır. Bu dokumalarda "hayat ağacı, göz, muska, bereket, mihraptan zemine sarkan bir kandil, ibrik, akrep, nazarlık, lale, yıldız

vb. motiflerin kullanıldığını görmekteyiz. Teknik olarak Türk düğümü kullanılan eserlerde yaygın olanlardan yaklaşık 21 adet de seçme motif çizimi konulmuştur. Bu çalışmanın sanat ve bilim dünyasına katkı sağlamasını umut ediyoruz.

Kaynaklar

- Aslanapa, O. *Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler*, Sanatsal Mozaik Yay, İstanbul 1997.
- Aytaç, A. “Türk Medeniyetinde Dokuma Kültürü ve Yabancı Resim Sanatı Üzerindeki Tarihsel Yeri”, 38. *Icnas Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri*, Ankara, 2008, s. 203-220.
- Bayraktaroğlu, S. “Sivas Halıları”, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi Yay.* Sayı 6, Ankara, Haziran 1990, s. 25-29.
- Çakmaktepe, M. F. *Sivas İli Merkez ve Bazı İlçelerinde Bulunan Tülü Dokumalar*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011.
- Deniz, B. *Taşpınar Halıları*, Sanat Dünyamız Yay., İstanbul 1982.
- Deniz, B. “Arısama Halıları”, *Lâle Dergisi*, Sayı 5, İstanbul 1987, s. 9-15
- Erbek, M. *Çatalböyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Fırat, R. "Geleneksel Türk Kilimlerinin Modernizasyonu ve Hazır Giyim Sektöründe Kullanımı", 1. *Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2009, Kosova-Piriştina, s. 217-230.
- Kayıpmaz, F. & N. “*Saf Seccade Sivas Kilimleri*”, Türkiye İş Bankası Yay., Sayı 12, Ankara 1991, s.97-119.
- Kaynar, H. “Sivas İlçelerinin Dokuma Kültürü”, *CÜBAP Projesi*, Sivas 2009.
- Kaynar, H. ve Tonus, E. “Sivas Altınyayla (Tonus) İlçesi Düz Dokuma Örneklerinin Motif Yönünden İncelenmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Isparta, Mayıs-Haziran 2014, sayı:13, s.53-83.

- Lecomte, P. *Türkiye’de Sanatlar ve Zanaatlar*, Baskıya Hazır: Ayda Düz, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1970.
- Megep, El Sanatları Teknolojisi, *Geleneksel Türk Dokuma Sanatları*, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Megep, El Sanatları Teknolojisi, *Sivas Halısı Desenleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Ökmen, M. “Sivas’ta Kentsel Gelişme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Sivas, 2001, s.239-265..
- Pürlü, K. *Sivas’ ta Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi İçin Hazırlanan Rapor*, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas 2011.
- Turan, O. “Selçuklular Zamanında Sivas Şehri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, sayı 1, Ankara, 2016, s.447-457.
- Yıldırım, M. “Konya Alâeddin Camiinde Bulunan Zili Dokumalardan Örnekler”, *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, sayı 31, Konya 2012, s.295-321.

<https://tr.pinterest.com/Ylztemel/türk-kültürü/> (10.07.2016)

www.tuik.gov.tr (2017 verileri)